

УДК 631.11.

Щурик М.В., д.е.н., професор

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

НОВІ КРИТЕРІЇ ФІНАНСОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: МАКРОРЕГІОНАЛЬНИЙ ЗРІЗ

Аналізується вплив імплементації ринкових відносин на стан і перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектору. Досліджено вплив аграрної й земельної реформ на процеси формування сільськогосподарських підприємств, розвиток домогосподарств, їх роль і участь у розподілі земельних фондів колишніх колгоспів і радгоспів. Висвітлено основні недоліки відтворення земельних ресурсів у зв'язку з проведенням заходів роздержавлення й приватизацією. Проаналізовано перспективу і діючі нині засади організації фінансового стимулювання процесів використання, збереження, покращення та охорони сільськогосподарських угідь. Особлива увага відведена критеріям, які покладаються в основу стимулювання процесів відтворення земель сільськогосподарськими підприємствами й господарствами населення. Критично оцінюється їх роль і участь у виробництві сільгосппродукції в умовах ринкової й централізованої моделі господарювання. Пропонується змінити пріоритетність фінансового стимулювання використання й охорони земельних ресурсів АПК, використавши при цьому досвід розвинутих країн.

Ключові слова: сільгосппідприємства, земля, фінансування, стимулювання, критерії, джерела, відтворення.

Schchuryk M.

NEW CRITERIA FOR FINANCIAL STIMULATE THE PROCESS OF REPRODUCTION OF LAND RESOURCES, MACRO-SLICE

The impact of the implementation of market relations on the condition and prospects of domestic agricultural sector development is analyzed. The impact of agrarian and land reforms on the development of agricultural enterprises, the development of households, their role and participation in the distribution of land assets of former state and collective farms are investigated. Main drawbacks of reproduction of land resources in connection with the activities of denationalization and privatization are displayed. The perspective and active principles of the organization of financial incentives of exploitation, preservation, improvement and agricultural land protection processes are analyzed. Special attention is paid to the criteria which are the basis of stimulation of processes of land reproduction by agricultural enterprises and households. Their role and participation in agricultural production in conditions of market and centralized model of management are critically evaluated. It is proposed to change the priority of financial incentives of the use and protection of land resources of agrarian and industrial complex, using the developed countries experience.

Key words: agricultural enterprises, land, financing, incentives, criteria, sources, reproduction.

Щурык М.В.

НОВЫЕ КРИТЕРИИ ФИНАНСОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ ВОСПРОИЗВОДСТВА ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ: МАКРОРЕГИОНАЛЬНОГО СРЕЗ

Анализируется влияние имплементации рыночных отношений на состояние и перспективы развития отечественного аграрного сектора. Исследовано влияние аграрной и земельной реформ на процессы формирования сельскохозяйственных предприятий, развитие домохозяйств, их роль и участие в распределении земельных фондов функционирующих раньше колхозов и совхозов. Освещены основные недостатки воспроизводства земельных ресурсов в связи с проведением мероприятий разгосударствления и приватизации. Проанализированно перспективу и действующие ныне засады организации финансового стимулирования процессов использования, сбережения, улучшения и охраны сельскохозяйственных угодий. Особое внимание уделено критериям, которые положены в основу стимулирования процессов воспроизводства земель сельскохозяйственными предприятиями и хозяйствами населения. Критически оценивается их роль и участие в производстве сельхозпродукции в условиях рыночной и централизованной модели хозяйствование. Предлагается изменить приоритетность финансового стимулирования процесса использования и охраны земельных ресурсов АПК, использовав при этом опыт развитых стран.

Ключевые слова: земля, финансирование, стимулирование, критерии, источники, воспроизведение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У вітчизняному аграрному секторі практично не застосовується фінансове стимулювання процесів використання й охорони земель, збереження екології. Нині продовжує стимулюватися, як правило нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що значною мірою посилює виснаження земельного фонду АПК.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Належна організація використання й охорона сільськогосподарських земель завжди знаходиться в полі досліджень багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених, бізнесменів, держави, практичних працівників аграрного сектора тощо. Більшість із них визнає, що належне відтворення земельних ресурсів потребує запровадження стимулюючих заходів. При цьому важлива роль має належати фінансовому стимулюванню процесів не лише використання землі, а й збереження екології, вирішення соціальних завдань на селі. Дослідження науковців засвідчують, що нині фінансове стимулювання земель АПК в Україні не є достатнім, дієвим та не створює можливості успішно вирішити екологічні та соціальні проблеми. Досвід розвинених країн світу свідчить, що в сільському господарстві раціональним та ефективним вважають такі форми господарювання, коли зберігаються робочі місця для селян, які одночасно є і власниками і працівниками, упереджують надмірну експлуатацію природних ресурсів та антропогенне навантаження на ґрунти, не допускають істотного зниження їхніх відновлювальних та відтворювальних властивостей[1,с.65]. Звісно, що організація процесу відтворення аграрних земель за цими критеріями потребує запровадження адекватних стимулюючих заходів. Важливу роль при цьому відводиться державі, котра має регулювати характер і напрями формування земельних відносин у відповідності до запитів усього суспільства. Державне регулювання ринку сільськогосподарських земель країн ЄС спрямоване на збереження сільськогосподарських угідь в умовах трансформаційної економіки та урбанізації сільських територій; зосередження земельних ділянок у фермерів, які мають досвід

роботи та проживають на даній території; недопущенню надмірної концентрації чи подрібнення земельних ділянок [2, с.33].

Дослідження засвідчують, що в останнє десятиліття особливо значну фінансову підтримку (стимулювання) в багатьох країнах світу одержало виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції. Зокрема, в Польщі фінансова підтримка екологічного сільського господарства із національного бюджету надається на проведення необхідних досліджень, у тому числі виконання аналізів на вміст речовин, заборонених для використання; витрати на контроль екологічних господарств; заходи щодо просування екологічної сільськогосподарської продукції, у тому числі участь у національних і міжнародних ярмарках. До того ж, із бюджету ЄС надаються дотації на площі сільськогосподарських культур, які вирощують екологічними методами [3, с.36].

Значна увага приділяється науковцями потребі фінансово стимулювати розвиток господарств населення в підпорядкуванні й власності котрих нині знаходиться більше половини площ сільськогосподарських угідь. Частину таких господарств слід віднести до товарних. Існує ряд господарських характеристик ОСГ, що відображають їхній потенціал як товаровиробників і підприємств. По-перше, використовувані ними земельні ділянки перевищують встановлену Земельним кодексом України граничну для сільських присадибних ділянок площу (0.25 га). По-друге, багато які з цих господарств (46.1%) скористалися нормою ст. 5 ЗУ «Про особисте селянське господарство» і розширили власне землекористування понад граничну норму особистих селянських господарств, визначену Земельним кодексом України (2 га). По-третє, можливості зазначеного розширення площ землекористування понад історично зумовлені максимальні розміри (0.6 га) супроводжуються певними ознаками капіталізації, представленими тенденцією до розширення власної технічної бази та використання сторонньої робочої сили [4]. Звісно, що ця група дрібних землевласників і користувачів також потребує побудови адекватного механізму фінансового стимулювання та фінансових санкцій.

Потреба надання фінансової допомоги сільськогосподарським підприємствам, господарствам населення досліджується вченими вже тривалий час. Однак позитивного вирішення вона поки що не одержала, оскільки в Україні не сформовано відповідні джерела фінансування. Крім того, потребують оновлення критерії фінансового стимулювання. Очевидним є те, що подальше нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції нині не може слугувати титульним показником стимулювання процесів відтворення земельних ресурсів.

Цілі статті. Запропонувати й обґрунтувати нові критерії фінансового стимулювання процесів використання, збереження, покращення та охорони земель сільськогосподарського сектора економіки Карпатського макрорегіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Запровадження ринкової моделі господарювання у вітчизняному аграрному секторі призвело до радикальних зміни в організації фінансового забезпечення, а також у стимулюванні процесів використання, збереження, поліпшення та охорони земельних ресурсів. Відомо, що аграрна та земельні реформи,

котрі реалізувались завдяки роздержавленню, паюванню та приватизації земель колишніх колективних та державних агропідприємств спричинили до перерозподілу сільськогосподарських угідь на користь нових агроформувань і господарств населення. До речі в підпорядкуванні й власності останніх нині знаходиться половина аграрного земельного фонду. В Карпатському макрорегіоні домогосподарства мають у власності й підпорядкуванні майже 80% усього фонду сільськогосподарських угідь (табл. 1).

Таблиця 1

Сільськогосподарські угіддя, що знаходяться в підпорядкуванні й власності сільськогосподарських підприємств і громадян у Карпатському макрорегіоні станом на 01.01.2014р.*

	Сільськогосподарські угіддя:									
	всього		рілля		багаторічні насадження		сіножаті		пасовища	
	с-г підприємства	громадяни	с-г підприємства	громадяни	с-г підприємства	громадяни	с-г підприємства	громадяни	с-г підприємства	громадяни
Україна	20437,2	20163,4	19186,7	15846,1	183,7	321,9	391,3	1236,9	655,9	2333,5
Закарпатська	42,8	370,7	29,7	172,7	3,4	22,1	3,4	77,2	6,3	98,7
Івано-Франківська	119,5	396,7	112,2	285,7	1,2	14,4	2,9	64,0	3,0	27,1
Львівська	240,8	816,0	204,5	553,9	1,0	20,2	22,8	111,9	12,0	130,0
Чернівецька	121,0	352,7	113,3	233,1	3,9	26,6	1,9	33,3	1,9	59,7
Разом по макрорегіону	527,1	1936,1	459,7	1245,4	9,5	83,3	31,0	286,4	23,2	35,5

*Розраховано нами за даними Державного агентства земельних ресурсів України

Дані таблиці 1 засвідчують, що в досліджуваному макрорегіоні господарства населення мають у підпорядкуванні та власності значно більші площі земель порівняно з сільськогосподарськими підприємствами. Навіть фермерські господарства, що нині є найбільш чисельною групою сільськогосподарських підприємств мають значно меншу площу сільськогосподарських угідь (табл. 2)

Таблиця 2

Сільськогосподарські угіддя, що перебувають у підпорядкуванні фермерських господарств областей Карпатського макрорегіону станом на 01.01.2014 р.

	Всього	З них			
		рілля	багаторічні насадження	сіножаті	пасовища
Україна	4205,2	4000,3	18,3	54,8	129,4
Закарпатська	11,2	9,4	0,3	0,7	0,8
Івано-Франківська	22,9	20,9	0,2	0,9	0,8
Львівська	43,6	38,7	0,2	2,9	1,8
Чернівецька	25,6	23,1	1,6	0,5	0,4
Разом по макрорегіону	103,3	92,1	2,3	5,0	3,8

Площа сільськогосподарських угідь фермерських господарств макрорегіону станом на 01.01.2014р. склала 103,3 тис.га. Крім того у складі земельних угідь були перелогові землі.

Аграрний земельний фонд державних підприємств становив лише 46,7 тис.га. Ми не випадково акцентуємо увагу на розмірах площ сільськогосподарських угідь, оскільки саме вони мають бути покладені в основу побудови критеріїв фінансового стимулювання. Це найбільш важливий сегмент, який часто не враховується при визначенні обсягів фінансування, стимулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Нині у вітчизняному аграрному секторі фінансове стимулювання процесу відтворення земельних ресурсів не враховує достатньо регіональних особливостей землеволодіння й землекористування. Більш ніж очевидно, що організація фінансового стимулювання, зокрема критерії, що покладено в основу його забезпечення не можуть бути однаковими для аграрного сектору Карпатського макрорегіону та по Україні в цілому, малих і середніх агрогосподарств, агрохолдингів, а також господарств населення. Це аксіома, котру слід усвідомити при розробці нових критеріїв фінансового стимулювання процесів використання, збереження, покращення та охорони земельних ресурсів АПК.

Аналіз відтворення сільськогосподарських земель засвідчує, що чинні механізми їх використання спрямовується передусім на нарощування обсягів валового виробництва, зростання товарності сільськогосподарської продукції. Саме в цьому руслі формується характер земельних відносин, приватизаційні процеси земель. В той же час вченими зазначається, що сформована в Україні система земельних відносин на засадах приватної власності не створила умов і дійових механізмів ефективного і водночас екологічно безпечного землекористування. Усі землевласники і землекористувачі використовують землі передусім для отримання прибутку [5, с.79]. Втім домогосподарства Карпатського макрорегіону організують земельне господарство передусім з метою вирощування продукції для власних потреб. Звісно, що таке використання земельних ділянок не потребує системного фінансового стимулювання. Більше того, завдає шкоду земельному фонду АПК. Дрібнотоварність сільського господарства, розподіл земель на паї, зосередження значної частини виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах населення призвели до порушення організації території сільськогосподарських підприємств, відсутності сівозмін, посилення процесів ерозії тощо [6].

Порівняно висока питома вага сільськогосподарських угідь у домогосподарствах макрорегіону певною мірою спричиняє до деградації земель, примітивізму й застосування відсталих технологій. Разом з тим однозначно негативно оцінювати розвиток таких господарств не можна. По-перше, тут створені й зберігаються робочі місця, зайнятість; по-друге, використання земельних ділянок дає можливість вижити селянину в умовах нинішньої фінансово-економічної кризи; по-третє, в досліджуваному макрорегіоні близько 7% домогосподарств зуміли уже організувати сучасне використання та охорону сільськогосподарських земель. Крім того, за нашими підрахунками ще 12-13% зуміють це зробити за умови надання їм фінансової допомоги, стимулювання діяльності. Саме ці дві групи господарств населення потребують нині організації фінансового стимулювання процесів використання земельних ділянок. Завдяки цьому будуть створені передумови, стимул до імплементації сучасних засад організації земельного господарства в третій групі домогосподарства, котра найбільш багато чисельна.

Нарощення обсягів валового виробництва сільськогосподарської продукції господарствами населення, дрібними і середніми сільськогосподарськими підприємствами, агрохолдингами, іншими суб'єктами господарювання в Карпатському

макрорегіоні в нинішніх умовах і на перспективу з кожним роком стає все затратнішим й складнішим процесом. Більше того, при нарощуванні сільськогосподарського виробництва, збільшуються і сільськогосподарські викиди. За прогнозними оцінками експертів, до 2030 р. викиди N_2O збільшаться на 35-60%, а CH_4 – на 60% [7, с.7]. Більш ніж очевидно, що діяча організація земельних господарств потребує встановлення науково-обґрунтованої межі використання та залучення земельних угідь у сільськогосподарське виробництво.

Міжнародний досвід відтворення земельних ресурсів у сільському господарстві засвідчує, що більшість країн фінансово стимулюють не виснажливе використання земель АПК, а заходи, пов'язані з їх збереженням, покращенням, охороною, дотриманням вимог збалансованості екологічних інтересів і онтологічних законів. З цією метою в окремих країнах ЄС фінансове стимулювання (фінансові санкції) часто спрямовуються на обмеження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, скорочення угідь залучених у сільськогосподарський обіг. На жаль у вітчизняному аграрному секторі продовжують організовувати відтворювальний процес землеволодіння й землекористування на засадах екстенсивності. Тим часом, якщо провідні країни прощаються з індустріальною економікою та економікою побудованою на експлуатації своїх природних ресурсів і переходять на технології п'ятого-шостого укладів, - Україна продовжує заробляти на примітивній сировинній економіці...технологіях другого-третього укладів, властивих передовим країнам у середині минулого століття [8,с.12]. Означене повністю стосується мотивації використання земельних ресурсів вітчизняного аграрного сектора.

Формування нової архітекτονіки відтворення земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні потребує проведення певних організаційних заходів, спрямованих на подолання дрібноземелля, об'єднання й укрупнення земельних ділянок домогосподарств, а також частини дрібних і середніх сільськогосподарських підприємств. Звісно, що практичне проведення заходів по реструктуризації земельних ділянок підприємствами, господарствами населення, іншими суб'єктами діяльності в АПК буде складним вбачається як складний соціально-напруженим заходом, оскільки значна частина суб'єктів господарювання при цьому втратить статус власника.

Реалізація зазначених трансформаційних заходів повинно забезпечуватись адекватною державною аграрною політикою, котра би стимулювала фінансово ці процеси. В останній декаді минулого століття тенденція скорочення фермерських господарств у США припинилися, що зумовлено переорієнтацією державної політики підтримки агросфери, яка все меншою мірою пов'язана зі стимулюванням обсягів виробництва, і дедалі більшою – орієнтована на розв'язання соціальних проблем розвитку сільських територій [9,с.20]. В даному випадку йдеться про те, що держава, органи місцевого самоврядування не повинні залишатися пасивними до проведення організаційних заходів у зв'язку з оптимізацією розмірів землеволодіння й землекористування, задіючи при цьому механізм фінансового стимулювання. Таким чином, можна буде певною мірою зменшити соціальну напругу, а також сформувати групу підприємств, власників; користувачів земельних ресурсів, які можна буде

фінансово стимулювати. Втім за чинної організації земельного господарства, надмірного дрібноземелля і кількості власників дієве фінансове стимулювання використання, збереження, покращення й охорони земельних ресурсів у потрібних обсягах неможливе. Це аксіома, котру слід усвідомити, як найважливішу передумову імплементації нових критеріїв фінансового стимулювання процесів відтворення земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні.

Відомо, що архітектоніка стимулювання процесів належного відтворення сільськогосподарських земель є складним процесом, який охоплює не лише чисто економічні, а й екологічні, соціальні та інші важливі органічно поєднані компоненти, котрі доцільно використовувати в комплексі. Йдеться про потребу одночасного успішного її вирішення.

Земля, земельна ділянка слугує первинною субстанцією організації сільськогосподарського виробництва, котра в процесі використання зношується, засмічується, забруднюється. Природно, що під час її використання знижується рівень її родючості. Існують й інші науково-обґрунтовані теорії, котрі засвідчують про потребу фінансово стимулювати передусім використання, збереження, покращення та охорону земельного фонду АПК. На жаль, у вітчизняному аграрному секторі донині ці критерії стимулювання не одержали належного розвитку.

Запровадження нових критеріїв фінансового стимулювання найбільш доцільно імплемтувати в розрізі регіонів, оскільки земельні фонди, рельєф, природно-кліматичні умови, як правило, не є однаковими для всієї території України. Таким чином, можна позбавитись загальних, середніх показників до оцінювання ефективності землеволодіння й землекористування, які нині продовжує використовувати вітчизняна статистика.

В Карпатському макрорегіоні особливу вагу слід звернути на організацію відтворюваного процесу земельних ресурсів господарствами населення. Для цієї групи слід розробити окремі засади (концепцію) фінансового стимулювання організації земельного господарства, котрі би забезпечували належне збереження й накопичення гумусу, поліпшення екології, відновлення регенеративних властивостей флористики і фауністики, розширення площ під виробництво органічної продукції, вилучення з обігу малопродуктивних угідь, дослідження агрохімічного й біологічного складу земельних ділянок, імплементацію новітніх технологій, зростання товарності тощо.

Фінансове стимулювання буде дієвим за умови поєднання його з фінансовими санкціями за допущення надмірної засміченості й забрудненості земель, низьку якість обробітку, незадіяність у сільськогосподарському обігу окремих земельних ділянок, виробництво генетично модифікованої сільськогосподарської продукції тощо. Генно змінені продукти стали реальністю. Їх безконтрольне застосування можна кваліфікувати як порушення прав людини, проведення несанкціонованого експерименту над людиною [10, с.11].

Одним із найбільш важливих напрямків стимулювання власників земельних угідь АПК, передусім господарств населення повинен бути критерій збереження й поліпшення екології, котрий успішно використовується країнами ЄС, через поширення

екологічних схем, які введені з 1992р. і налічують понад 200 схем. Це платежі, котрі компенсують втрату доходів агропідприємств завдяки запровадженню ними екологобезпечних технологій використання земель. Виплати за диверсифікацію культур, утримання постійних посовищ і екологічних зон сприятимуть не тільки оптимальному використанню природних ресурсів (галузеві аспекти), але й формуванню екологічного середовища для сільського населення (територіальний аспект) [11,с.39].

Критеріями стимулювання суб'єктів діяльності на аграрних землях повинні стати також заходи по створенню робочих місць, розвитку сільських територій, дослідження, розробка й імплементація інноваційних продуктів тощо.

Побудова й впровадження нових критеріїв фінансового стимулювання земельних ресурсів потребує попередньо вирішення це одного ключового завдання. Йдеться про джерела створення фондів стимулювання. Вони можуть бути внутрішні й зовнішні. Щодо перших, то вони формуються самим підприємством. Аналіз засвідчує, що далеко не всі власники й користувачі використовують земельні ресурси в якості джерела прибутку. Як результат більшість із них не має можливості фінансового стимулювати належне використання, збереження, поліпшення та охорону земельних ресурсів.

Дослідження засвідчують, що дієвість фінансового стимулювання досягається завдяки участі в цьому процесі держави, вітчизняних і зарубіжних інвесторів, фінансово-кредитних інститутів. Саме держава, місцеві органи самоврядування володіють ресурсами, котрі частково можна спрямувати на формування фондів фінансового стимулювання. Мова йде про створення в Карпатському макрорегіоні єдиних для всіх суб'єктів діяльності аграрного сектора засад стимулювання й фінансових санкцій, котрі стануть аналогом країн САП ЄС. Це не означає, що вони повинні сліпо копіюватися. В кожному конкретному випадку слід враховувати особливості організації відтворюваного процесу земельних ресурсів.

В умовах децентралізації процес організації фінансового стимулювання доцільно делегувати місцевим органам самоврядування, котрі достатньо повно володіють інформацією щодо відтворення земель АПК кожним власником і користувачем земельних ділянок. Фонди фінансового стимулювання слід виділити окремою статтею в місцевому бюджеті. Виправданим є також введення місцевих податків на земельні ділянки, що знаходяться в підпорядкуванні великих сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Трансформація земельних відносин, яка реалізувалась через роздержавлення, паювання та приватизацію земельних ресурсів призвела до радикальних змін у аграрному секторі. Передусім це стосується використання, збереження, покращення та охорони земель АПК, а також приватизаційних процесів. Аграрна і земельні реформи спричинили поділ земель між двома найбільшими групами: сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення. Запровадження ринкової моделі господарювання в Україні каталізувало збільшення земельних ділянок домогосподарств. Зокрема, в Карпатському макрорегіоні громадяни мають у власності й підпорядкуванні майже в 4 рази більше сільськогосподарських угідь у порівнянні з сільськогосподарськими підприємствами. Зазначене переконує в

потребі розробки макрорегіональних заходів фінансового стимулювання окремо громадян і сільськогосподарських підприємств, приймаючи до уваги особливості використання ними земельних ресурсів. Дослідження діючого механізму фінансового стимулювання використання земель засвідчують, що в його основі залишаються критерії нарощування обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції, в результаті чого посилюється деградація ґрунтів, зростає забрудненість і засміченість, погіршується екологія тощо. Саме тому нині нагальним постає завдання запровадження нових критеріїв організації фінансового стимулювання. Зважаючи на зосередження у власності та підпорядкуванні громадян аграрного сектору Карпатського макрорегіону переважної частини земель АПК важливим завданням є встановлення не лише критеріїв фінансового стимулювання, а й визначення переліку тих господарств, які можна й потрібно стимулювати. Нині фінансового стимулювання потребують заходи проведення робіт по об'єднанню земель дрібних агрогосподарств, створенню нових сільськогосподарських підприємств, вилучення земельних ділянок у громадян, які не змогли та не зможуть у подальшому організувати сучасне земельне господарство. Потрібно також стимулювати вирішення проблем у зв'язку зі збереженням якості ґрунтів, соціальним захистом сільських мешканців. До вирішення цих завдань слід максимально залучити місцеві органи самоврядування, котрі найбільш досконало володіють інформацією щодо використання та охорони земель усіма групами власників і користувачів. Виправданим, на наше переконання, є також запровадження досвіду фінансового стимулювання процесу відтворення земельних ресурсів країн ЄС.

Звісно, що забезпечення його фінансування потребує коштів, яких нині в абсолютній більшості власників і користувачів земель немає. Саме тому головним організатором запровадження повних критеріїв фінансового стимулювання має стати держава та місцеві органи самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Піменова О.В. Модель оцінки ефективності форм господарювання в аграрному секторі / О. Піменова // Економіка і прогнозування. – 2012. – №4. – С. 63-72.
2. Ходаківська О.В. Ринок земель сільськогосподарського призначення в країнах ЄС: можливості використання досвіду в Україні / О.Ходаківська // Економіка АПК. – 2012. - №5. – С.30-36
3. Дудар О.Т. Формування систем органічного агровиробництва / О.Дудар // Фінанси України. – 2012. – №3. – С.31-38.
4. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2012 році / Державна служба статистики України. – К.,2012. – 82с.
5. Нагірна В.П. Можливі загрози сільському господарству України з позицій екобезпеки / В.Нагірна, І.Савчук // Економіка України. – 2014. – №2. – С.71-83.
6. Из-за эрозии ґрунтов Украина ежегодно теряет 10 млрд.дол. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2012/01/24/133287_izza_erozii_gruntov_ukraina.html
7. Climate – Smart Agriculture Source book – Module1: why Climate – Smart Agriculture, Fisheries and Forestzy (2013) [Електронний ресурс] / Продовольча сільськогосподарська організація ООН (ФАО) – Доступний з: <http://www.fao.org/docrep/018/i3325e/i3325e.pdf>.
8. Лідія Суржик. Капутологія для всіх, або Наука – Влада – Бізнес: лебідь, рак і щука / Лідія Суржик // Дзеркало тижня. – 2013. №12 (109). – С.1-12.
9. Пасховер Б.Й. Малі форми аграрного виробництва / Б.Пасховер // Економіка АПК. – 2013. №11. – С.18-26.
10. Валерій Запорожан. Ноосферне мислення В.Вернадського / В. Запорожан // Дзеркало тижня. – 2013. - №10 (107). – С.11.

11. Попова О.Л. Основи гармонізації аграрного і сільського розвитку в сучасній аграрній політиці / О.Попова // - Економіка України. – 2014. - №10. – С.32-43.